

УДК 94(438):321.01]:37.01"1926/1939"

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.26.34>

БІЛОРУСЬКОМОВНЕ ШКІЛЬНИЦТВО В ПОЛІТИЦІ САНАЦІЙНИХ УРЯДІВ ПОЛЬЩІ (1926–1939 РР.)

Крамар Юрій,

доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0002-5711-3634

У статті висвітлюється політика польських урядів щодо білоруськомовного шкільництва після приходу до влади Ю. Пілсудського і табору «санациї».

Підкреслено, що приєднання західнобілоруських земель до складу Польщі спричинило докорінну реорганізацію системи шкільної освіти на цих землях. Освітня політика польської влади в першій половині 1920-х рр. була спрямована на прискорену колонізацію білоруського шкільництва, яка здійснювалася переважно репресивно-адміністративними заходами. Наслідком цього стала майже повна ліквідація початкових шкіл з білоруською мовою викладання на північно-східних теренах Польщі.

Зміни у політичному керівництві Польщі після травневого перевороту 1926 р. спричинили певну модифікацію програмних засад польської національної політики, в т. ч. в «білоруському питанні». Серед іншого вона передбачала толерантнішу мовну та культурно-освітню політику. Як наслідок в перші роки перебування при владі урядів «санациї» здійснено заходи, які передбачали окремі поступки білорусам в галузі національного шкільництва (відкриття курсів білоруської мови для вчителів початкових шкіл, надання гімназіям прав гімназії державних навчальних закладів, опрацювання шкільних програм та підручників для білоруськомовних шкіл).

Певний лібералізм в освітній політиці польської влади щодо білоруського шкільництва у 1926–1929 рр. можна пояснити, насамперед, активізацією білоруського національного руху в Польщі. На початку 1930-х рр. придушення усіх форм національно-культурного життя білоруської меншини, до якого вдалася польська влада супроводжувалась повною ліквідацією білоруських національних шкіл. Цьому сприяла, зокрема, реалізація «Закону про організацію системи освіти» від 1932 р. Як наслідок було обмежено доступ до середньої та вищої освіти для сільського населення західнобілоруських земель, значно посилювався державний контроль за приватними навчальними закладами. Впродовж короткого часу було закрито майже усі початкові та середні білоруськомовні навчальні заклади в краї. Результатом реалізації польської урядової політики у 1920–1930-х рр. стало те, що білоруська система освіти на північно-східних землях Другої Речі Посполитої практично припинила своє існування.

Ключові слова: *міжвоєнний період, Польща, уряди «санациї», державна політика, західнобілоруські землі, шкільництво.*

Kramar Jurij. Belarussian-language schooling in the policy of the Sanation Government in Poland (1926–1939)

The article highlights the policy of Polish governments according to the Belarussian-language schooling after the coming after J. Pilsudski's coming to the power and the ruling of the Sanation Governments.

It was underlined that the joining of Western Belarussian lands to Poland caused a radical reorganization of the school educational system in these lands. The educational policy of the Polish government in the first half of the years 1920th, was directed on the accelerated polonization of Belarussian schooling, which was carried out mainly by repressive and administrative measures. As a result of this was the complete elimination of Belarussian-language primary schools in the territory of the north-eastern Poland.

Changes in the political leadership in Poland after the May coup of 1926 led some modifications in the programmatic principles of Polish national policy, including the "Belarussian question." Among other things, it provided for a more tolerant language and cultural-educational policy. As a result, in the first years of the Sanation governments there were implemented measures that included some concessions to Belarussians in the field of national schooling (opening Belarussian language courses for primary school teachers, granting gymnasium rights to public schools, developing school curricula and textbooks for Belarussian-language schools).

A certain liberalism in the educational policy of the Polish government towards the Belarussian school system in the years 1926–1929 can be explained, first of all, by the intensification of the Belarussian national movement in Poland. In the early 1930th, the suppression of all forms of national and cultural life of the Belarussian minority by the Polish authorities was accompanied by the complete liquidation of Belarussian national schools. This was facilitated, in particular, by the implementation of the Law on the Organization of Education System from the year 1932. As a result, access to the secondary and higher education for the rural population of Western Belarus was limited, and the state control over private educational institutions was significantly strengthened. Almost all primary and secondary Belarussian-language educational institutions in the region were closed in a short time. As a result of the implementation of Polish government policy in the years 1920 and 1930th, the Belarussian system of education in the north-eastern lands of the Second Polish republic virtually ceased to exist.

Key words: *interwar period, Poland, Sanation governments, state policy, western Belarussian lands, schooling.*

Однією з найбільших етнічних спільнот на теренах відродженої у 1918 р. Польської держави були білоруси. За даними першого загальнопольського перепису 1921 р. в Польщі проживало 1 035 тис. осіб білоруської національності, що складало п'ять відсотків жителів країни. Найбільше їх мешкало у чотирьох північно-східних воєводствах – Віленському (47% жителів), Поліському (43%), Новогрудському (37,6%) та Білостоцькому (9,1%) [1, s. 8].

Ставлення польської влади до культурно-освітніх проблем білоруської меншини визначалось загальною стратегією національної політики держави у міжвоєнну добу. Її головною метою проголошувалась якнайшвидша інтеграція новоприєднаних земель, в т. ч. Західної Білорусі, до складу Польської держави. Важлива роль в цьому процесі відводилась освітній системі, яка мала стати одним з дієвих інструментів асиміляції білоруського населення.

На момент приєднання західнобілоруських земель до Польщі тут існувала доволі розгалужена мережа білоруських навчальних закладів. Лише початкових білоруськомовних шкіл, за різними оцінками, налічувалось від 359 [2, с. 14] до 514 [3, к. 34]. Більшість з них постало в роки Першої світової війни, а також в період нетривалого існування Білоруської Народної Республіки, проголошеної в березні 1918 р.

Упродовж 1920–1930-х рр. система шкільної освіти на західнобілоруських землях зазнала докорінної реорганізації. Освітня політика польської влади була спрямована на прискорену полонізацію білоруського шкільництва, що здійснювалася переважно репресивно-адміністративними заходами. Як наслідок, упродовж першої половини 1920-х рр. білоруське державне шкільництво в Польщі фактично припинило своє існування. На місці білоруськомовних шкіл створювались утравквістичні або польськомовні школи, які мали стати дієвим інструментом асиміляції білорусів в Польщі. До прикладу з 22 національних шкіл, що існували у східних воєводствах у 1924/25 н. р. білоруська мова викладання збереглась лише в трьох [4, s. 101]. Найгіршою була ситуація у Поліському воєводстві, де не залишилось жодної школи з білоруською мовою викладання. В середині 1920-х рр. з 764 державних початкових шкіл Поліського воєводства – 753 (98,6%) були школами з польською мовою викладання [5, s. 106].

Певні надії на вирішення проблем національного шкільництва білоруси покладали на новий політичний режим, який встановився в Польщі після травневого перевороту 1926 р. В серпні цього ж року представники національних меншин (білоруси, литовці та євреї) звернулися до першого «санаційного» прем'єр-міністра К. Бартеля з петицією, в якій серед іншого порушувалися і проблем білоруського шкільництва в Польщі. Серед першочергових завдань визначались наступні: надати нацменшинам гарантовані права заснування власних початкових і середніх шкіл; зрівняти білоруські гімназії в правах з польськими; відмінити розпорядження і закони, прийняті за ініціативи міністра освіти С. Грабського (т. зв. «кресові закони»); заборонити втручання адміністративно-поліцейських органів у справи білоруського шкільництва [6, s. 120]. Зауважимо, що більшість з цих вимог залишились без відповіді з боку урядових кіл.

З вимогами забезпечити належні умови розвитку білоруського шкільництва до нової влади звернувся і *Білоруський сеймовий клуб*. Білоруські послы вимагали: визнання за білоруським народом права на самовизначення; відкриття у 1926/27 н. р. бл. 400 білоруських державних початкових шкіл як того вимагали результати першого шкільного плебісциту; організації тримісячних курсів для 400 білоруських учителів; відкриття двох вчительських семінарій, Білоруського педагогічного інституту, який би готував вчителів для середніх шкіл та кафедри білорусознавства у Віленському університеті; надання допомоги для чотирьох приватних білоруських гімназій; запровадження викладання предмету білоруської мови в Православній духовній семінарії у Вільно та Католицькій духовній семінарії у Пінську; ліквідації двомовних шкіл; створення білоруської шкільної адміністрації [6, s. 120].

Недивлячись на обіцянки прем'єра К. Бартеля змінити політику уряду щодо білоруського населення, нова влада не продемонструвала кардинальних зрушень у підходах до вирішення білоруського питання. 18 серпня 1926 р. на засіданні уряду за участю Ю. Пілсудського були окреслені основні напрями політики санаційного табору щодо національних меншин. Її головною метою проголошувалась державна асиміляція непольських народів. Відповідно до визначених директив польська мова мала стати панівною в усіх державних установах, органах місцевого самоврядування та освітніх закладах. Новий міністр освіти А. Суйковський пообіцяв також переглянути шкільний закон від 31 липня 1924 р., змінити процедуру складання і подання декларацій для відкриття непольських шкіл. Перспективи розвитку білоруського шкільництва в Польщі доволі промовисто окреслив у своєму виступі керівник держави Ю. Пілсудський, котрий зауважив: «... Їхня мова (білоруська – Ю.К.) така важка і недосконала, що вона не може бути мовою школи і установ» [7, s. 144].

Водночас, в перші роки перебування при владі урядів «санації» були здійснені неспівмілі спроби реалізації програми, яка передбачала деякі поступки білорусам в галузі національного шкільництва.

Насамперед шкільна влада започаткувала щорічні тритижневі курси білоруської мови для вчителів початкових шкіл. У 1920–1930 рр. такі курси діяли у Ліді, Несвіжу, Свянцяхах, Пружанах, Слонімі, Гродно [6, s. 123]. Окрім того, у 1927/28 н. р. у Кракові було організовано річний курс для 40 учителів білоруських початкових шкіл. В цей же час Віленська та Новогрудська гімназії отримали права державних навчальних закладів, що давало можливість їх випускникам здавати екзамени на атестат зрілості (т. зв. «матуру») і продовжувати навчання у вищих навчальних закладах. Білоруську мову було включено до навчальних програм Віленської православної семінарії, низки учительських семінарій, а на гуманістичному факультеті Віленського університету запроваджено лекційний курс білоруської мови [2, с. 22]. Під час зустрічі білоруської делегації з міністром освіти Г. Добруцьким в лютому 1927 р. у Вільно мова йшла про опрацювання шкільних програм та підручників для білоруськомовних шкіл. Міністр запевнив присутніх у тому, що польський уряд приділятиме білоруському шкільництву особливу увагу [6, s. 125].

Певний лібералізм в освітній політиці польської влади щодо білоруського шкільництва у 1927–1929 рр. можна пояснити, насамперед, активізацією білоруського національного руху. Саме на цей період припадає найбільша активність *Білоруської селянсько-робітничої Громади* – організації, яка активно виступала на захист національно-культурних прав білорусів, в т. ч. освітніх. Певні поступки на користь білоруської школи були зумовлені й намаганням пілсудчиківських угруповань заручитись підтримкою білоруських політичних сил в умовах парламентських виборів, що наближалися. Під час виборчої кампанії 1928 р. в програмах майже усіх білоруських політичних угруповань звучали вимоги забезпечення освітніх потреб білоруського населення.

Відхід режиму «санації» від політики «поступок» на користь білоруського шкільництва до його повної ліквідації намітився наприкінці 1920-х рр. Така політика польського уряду не була випадковою. Ліквідувавши білоруськомовне шкільництво влада в такий спосіб сподівалась придушити білоруський національно-визвольний рух. Сприятливою для цього була ситуація і в сусідній Радянській Білорусі, де розпочалось згорання політики білорусизації та культурно-національного будівництва.

Про наміри польської влади остаточно ліквідувати білоруськомовне шкільництво свідчили заяви вищих урядовців. Віленський воєвода В. Рачкевич, виступаючи на нараді воєвод східних воєводств у Луцьку в грудні 1929 р. зазначив, що «прагнення білорусів до національної школи є небезпечним» [2, с. 23]. Міністр віросповідань і народної освіти Я. Єджиєвич можливість існування білоруських шкіл напругу пов'язував із лояльною позицією білорусів щодо польської державності: «Лише тоді, коли білоруси зрозуміють необхідність союзу з Польщею, – заявляв він, – вони матимуть свої школи» [2, с. 71].

Ліквідація білоруських національних шкіл розпочалась наприкінці 1920-х рр. Однією з перших у 1929 р. було закрито білоруську гімназію у Радосшковичах. Така ж доля у 1931 р. спіткала й гімназію з білоруською мовою викладання у Клецьку [1, s. 107]. Початкові білоруськомовні школи шкільна влада намагалась перетворити на двомовні. Серед причин ліквідації білоруських шкіл польська влада називала низький рівень навчання в них, відсутність належної кількості кваліфікованих учителів, недостатню наповненість учнями-білорусами і навіть... близькість розташування до польсько-радянського кордону [8, с. 88]. Нерідкими були звинувачення у приналежності учнів та вчителів середніх шкіл до комуністичних організацій, у поширенні ними «антидержавних настроїв» серед місцевого населення. У звіті командування польського корпусу ДОК-III за третій квартал 1928 р. підкреслювалося, що «Віленська і Радосшковська гімназії виховували молодь у комуністичному дусі» [8, с. 86].

Слід зауважити, що ліворадикальні організації, зокрема Комуністична партія Західної Білорусі, дійсно прагнули охопити своїми впливами учнів та вчителів білоруськомовних гімназій. Наприкінці 1920-х рр. за ініціативи комуністів в низці навчальних закладів були організовані шкільні страйки [8, с. 86]. У відповідь на політичний екстремізм діячів комуністичного руху польська влада вдавалась до репресивних дій щодо вчителів та учнів білоруських шкіл. Більшість шкільних страйків завершувались масовими звільненнями учнів і навіть закриттям шкіл. Так упродовж 1928/29 н. р. за участь у шкільних страйках з білоруських гімназій було виключено понад 130 учнів [8, с. 87].

На початку 1930-х рр. розпочався новий етап реформи шкільної освіти в Польщі. 11 березня 1932 р. було прийнято закон «Про організацію системи освіти», відповідно до якого система початкової, середньої, професійної та вищої освіти підлягала черговій реорганізації. Реалізація цього закону негативно вплинула на становище білоруського шкільництва в Польщі. Запровадження триступеневої системи початкової освіти обмежило доступ до середньої та вищої освіти для сільського населення. Останнє складало домінуючу більшість мешканців білоруського Полісся. В сільській місцевості переважали початкові школи 1-го та 2-го ступеня, по закінченню яких шанси підвищити освітній рівень були мінімальними.

Нове законодавство посилювало державний контроль за приватними навчальними закладами. Цьому, зокрема сприяв «Закон про приватні школи, навчальні і виховні установи» від 11 березня 1932 р. [9]. До початку 1930-х рр. білоруські приватні школи користувались відносною самостійністю у навчально-виховному процесі. Новий закон надавав шкільним чиновникам практично необмежену владу над приватними навчальними закладами. Влада отримала можливість закривати їх не тільки у випадку, коли недостатнім був рівень навчально-виховного процесу, а й тоді, як зазначалося у документі, «коли навчання і виховання молоді відбувалось в душі неприхильному до держави, або школа не протидіяла шкідливим впливам на молодь» [9, s. 545]. Чиновники отримали необмежені права у затвердженні чи відхиленні кандидатур на відповідні посади в приватних навчальних закладах. Шкільний куратор міг вимагати від кандидатів на директорську чи учительську посаду не лише належної професійної кваліфікації, а й надання письмового підтвердження відповідних державних органів в тому, що та чи інша людина є «морально і політично стійкою особою» [9, s. 545]. Коли ж шкільна влада виявляла, що учитель чи директор здійснює «шкідливий виховний вплив» на молодь, то вони підлягали негайному звільненню.

Нове законодавство підвищувало вимоги і до концесіонерів, які закладали школу. Ці вимоги торкалися матеріального забезпечення навчального закладу. Виконати їх білоруським гімназіям було важко, оскільки ті перебували на утриманні батьківських комітетів й існували лише завдяки тому, що вчителі погоджувалися на мінімальну оплату своєї праці [10, с. 20]. Внаслідок цього білоруські середні школи перебували під постійною загрозою закриття.

Таким чином, у 1932 р. польська влада отримала нові можливості контролю над білоруською приватною освітою. До уваги бралась не педагогічна кваліфікація учительських і директорських кадрів, а їх політична лояльність до режиму «санації».

Під виглядом виконання нових шкільних законів здійснювались заходи по ліквідації двох останніх білоруськомовних гімназій у Вільно та Новогрудку. В травні 1932 р. кураторіум Віленського шкільного округу запропонував батьківському комітетові Віленської гімназії перетворити її на білоруську філію польської державної гімназії ім. Ю. Словацького. Така ж сама пропозиція надійшла білоруській гімназії у Новогрудку. Її планували перетворити на філію місцевої державної гімназії ім. А. Міцкевича. Недивлячись на протести білоруських діячів, які вбачали у цьому спробу остаточної ліквідації білоруського середнього шкільництва в Польщі 15 вересня 1932 р. Віленська і Новогрудська гімназії були перетворені у філії державних гімназій з польською мовою викладання [6, s. 138]. Набувши статус державних навчальних закладів, гімназії у Вільно та Новогрудку частково покращили свою навчально-матеріальну базу, однак втратили колишню самостійність. Посилився політичний контроль над «благонадійністю» учнів і вчителів, багатьом з них довелося розпрощатися з навчанням чи роботою. На польську мову було переведено викладання загальної історії, географії, фізкультури та деяких інших предметів [2, с. 75]. Вводилися заняття з військової підготовки, які проводили польські військовики.

Черговим кроком у напрямку ліквідації білоруськомовного шкільництва в Польщі стало закриття у 1934 р. гімназії у Новогрудку [6, s. 138]. Своє рішення віленський куратор мотивував тим, що у 1934/35 н. р. у закладі навчалось усього 60 учнів. Недивлячись на протести білоруської і навіть польської громадськості рішення про ліквідацію Новогрудської гімназії не було відмінено і вона остаточно припинила своє існування.

В середині 1930-х рр. на теренах північно-східних воєводств залишився лише один білоруськомовний середній навчальний заклад – Віленська білоруська гімназія – філія польської середньої школи ім. Ю. Словацького. Однак, її становище теж залишалось непевним. В 1930-х рр. у Віленській гімназії навчалися білоруські діти з усіх східних воєводств Польщі, в т. ч. з Поліського. У 1938 р. в гімназії здобували освіту 36 гімназистів – вихідців з Полісся [11, с. 106]. Всі вони перебували під постійним наглядом поліції, навіть тоді, коли приїздили на канікули додому в поліські села та містечка. Місцева польська інтелігенція неодноразово надсилала до різних інстанцій листи з проханням закрити білоруську гімназію у Вільно «оскільки вона шкодить інтересам держави». Директор початкової школи у с. Шені Пружанського повіту М. Вітліб у листі до шкільного інспектора скаржився, що «місцева молодь замість того, щоб бути вдячною державі, виховується у Вільно в антидержавному білорусько-комуністичному душі... поширює на місцеві терени диверсійно-націоналістичну діяльність, аби перетворити спокійного поліщука на Білоруса-комуніста» [11, с. 106].

У листі до шкільного інспектора від 10 липня 1938 р. той самий М. Вітліб інформував, що учень Никанор Левкович, котрий був виключений ним зі школи за те, що розмовляв на території навчального закладу білоруською мовою, нині навчається в білоруській гімназії у Вільно і «...поширює на території повіту білорусько-комуністичну заразу у формі книг, преси і розмов з місцевою молоддю

чисто білоруською мовою» [11, с. 106]. Врешті 12 серпня 1938 р. поліський воєвода В. Костек-Бернацький надіслав офіційне звернення до заступника міністра віросповідань і народної освіти з проханням закрити філію білоруської Віленської гімназії ім. Ю. Словацького, мотивуючи своє рішення тим, що саме через школу необхідно «донести до місцевих дітей *польську культуру і мову*, до яких зрештою, вони тяжіють... аби прив'язати їх до польської держави та народу» [11, с. 107]. Тих же, хто домагався білоруських шкіл, воєвода називав «білоруськими політичними спекулянтами, які перебували на службі Москви і Берліна» [11, с. 107]. Недивлячись на наміри влади закрити Віленську гімназію, вона проіснувала до 1939 р.

Реалізація освітньої реформи 1932 р. призвела до майже повного занепаду білоруськомовного шкільництва в краї. Найбільше було ліквідовано початкових шкіл з білоруською мовою викладання та двомовних (польсько-білоруських) навчальних закладів. Якщо у 1932/33 н. р. на території Західної Білорусі налічувалось 26 білоруськомовних шкіл, то у 1937/38 н. р. їх залишилось лише 5 [1, с. 105]. На місці ліквідованих шкіл з білоруською мовою викладання створювались польськомовні школи. Навчання в них відбувалось виключно польською мовою. У 1933/34 н. р. лише у 16 польських початкових школах регіону вивчалась білоруська мова як предмет [2, с. 75].

Одним із небагатьох предметів, які викладались в початкових школах білоруською мовою залишалася православна релігія. Однак, шкільні чиновники мали намір і цю дисципліну перевести на викладання польською мовою. В березні 1934 р. куратор Брестського шкільного округу Б. Петриковський переконавав поліського воєводу, що єдиним чинником, який перешкоджає реалізації головного завдання польського шкільництва – асиміляції населення Полісся, є невміння і небажання православного духовенства проводити уроки релігії польською мовою. За його даними на території воєводства в 636 початкових школах предмет православної релігії викладався польською мовою, у 336 – місцевою (білоруською), у 41 – російською і у 5 школах Столінського повіту – українською мовою [10, с. 20]. Куратор вимагав від директорів шкіл аби ті особисто відвідували уроки релігії і зобов'язували священників послуговуватись польською мовою. Наступного навчального року Б. Петриковський зобов'язувався звільнити тих священників, котрі не знали польської мови, замінивши їх світськими наставниками, а також забезпечити усі школи відповідними польськими підручниками [10, с. 20].

Яскравим свідченням того, що полонізація білоруського шкільництва була однією з головних цілей польської влади в другій половині 1930-х рр. може слугувати звіт брестського шкільного інспектора В. Ластавецького за 1935/36 н. р. Один із розділів цього звіту мав промовисту назву – «Справи культурної асиміляції». Він містив перелік заходів шкільного інспекторату з популяризації польської мови серед білоруських дітей. Передбачалось розширити сферу вживання дітьми польської мови не лише в школі, а й поза нею, а також повністю перевести на польську мову викладання предмету релігії в навчальних закладах [12, с. 91]. Ці заходи свідчили про наміри місцевої шкільної адміністрації проводити асиміляцію білоруського населення форсованими темпами. Про це відверто заявляв поліський воєвода В. Костек-Бернацький. У таємному листі до міністерства внутрішніх справ він наголошував: «Учительські кадри для поліського села слід ретельно підбирати з польського елементу, який усвідомлює значимість місії, яка покладена на нього... не може бути й мови про те, щоб учителем на Поліссі, принаймні в найближчі 10 років, міг бути росіянин, українець, білорус чи навіть місцевий полішук» [2, с. 93].

Підсумовуючи зазначимо, що політика польської влади щодо білоруського шкільництва у міжвоєнний період реалізовувалась в рамках концепцій державної політики, що її проводили польські уряди. Шкільництво у міжвоєнний період стало важливою складовою частиною асиміляційної політики польського уряду у східних воєводствах держави. Її метою була полонізація етнічних меншин, в тому числі, засобами мовної та освітньої політики. Найбільш послідовно ця політика реалізовувалась щодо білоруського шкільництва. До середини 1920-х рр. переважна більшість шкіл з білоруською мовою викладання припинили своє існування. На їх місці створювались утраквістичні або польськомовні школи, які мали стати дієвим інструментом асиміляції білорусів в Польщі

Часткові поступки на користь білоруського шкільництва, які здійснювали «санаційні уряди» наприкінці 1920-х рр. були тактичним ходом в умовах наростаючого національно-визвольного руху, що досяг своєї кульмінації в період діяльності Білоруської селянсько-робітничої Громади. З початком 1930-х рр. розпочався черговий етап ліквідації білоруських національних шкіл. Реалізація «Закону про організацію системи освіти» від 1932 р. обмежила доступ до середньої та вищої освіти для сільського населення західнобілоруських земель. Значно посилювався державний контроль за приватними навчальними закладами. Впродовж короткого часу було закрито білоруськомовні гімназії у Радошковичах, Клецьку та Новогрудку. Наприкінці міжвоєнного двадцятиліття білоруська система освіти на східних польських землях фактично припинила своє існування.

Література:

1. Gomółka K. Białorusini w II Rzeczypospolitej. *Zeszyty Naukowe Politechniki Gdańskiej. Ekonomia*. Nr 31. Gdańsk 1992. 179 s.
2. Вабішчэвіч А. Асвета ў Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.). Брэст : Выдавництва БрДУ, 2004. 116 с.
3. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Akta L. Wasilewskiego. Supl. 77.
4. Siemakowicz M. Szkoły z białoruskim językiem nauczania na tle polityki władz polskich wobec ludności białoruskiej w II Rzeczypospolitej (od odzyskania niepodległości do zamachu majowego 1926 r. *Białoruskie Zeszyty Historyczne*. 2001. № 16. S. 69–105/
5. Siemakowicz M. Organizacja szkolnictwa dla ludności białoruskiej w II Rzeczypospolitej. *Białoruskie Zeszyty Historyczne*. 1999. № 12. S. 80–133.
6. Siemakowicz M. Szkoły z białoruskim językiem nauczania na tle polityki władz polskich wobec ludności białoruskiej od zamachu majowego do końca II Rzeczypospolitej. *Białoruskie Zeszyty Historyczne*. 2002. № 17. S. 119–140.
7. Madajczyk Cz. Dokumenty w sprawie polityki narodowościowej władz polskich po przewrocie majowym. *Dzieje Najnowsze*. 1972. Z. 3. S. 136–159.
8. Вабішчэвіч А. Беларускія гімназіі ў культурна-асветніцкім і грамадска-палітычным жыцці Заходняй Беларусі (1920–1930-я гг.). *Białoruskie Zeszyty Historyczne*. С. 78–90.
9. Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*. 1932. Nr. 33. Poz. 343.
10. Загідулін А. М. Дзяржаўная палітыка Польшчы ў галіне беларускай адукацыі (1921–1939 гг.). *Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы*. 2005. Серыя 1. № 2. С. 13–22.
11. Mironowicz E. Białorusini i Ukraińcy w polityce obozu piłsudczykowskiego. Białystok : Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana, 2007. 294 s.
12. Загідулін А. М. Беларускае пытанне ў польскай нацыянальнай і канфесійнай палітыцы ў Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.). Гродна : ГрДУ, 2010. 183 с.